

DESKUNDIG IN DE RECHTS- PRAKTIJK

HANDBOEK VOOR GERECHTELIJKE DESKUNDIGEN IN NEDERLAND

JACQUES HONKOOP
NICO KEIJSER
ERNST PETER TAMMINGA

DERDE DRUK

2025

UITGEVERIJ *Paris*

Voorwoord bij de derde druk

De vraag naar wie in de historie de allereerste gerechtelijk deskundige was, wordt door uiteenlopende bronnen beantwoord met een verwijzing naar Antistius, een chirurgijn uit de Romeinse klassieke oudheid. In het jaar 44 v.C. werd Julius Caesar op de idus van maart, een dag op de Romeinse kalender waarop schulden plegen te worden vereffend, in het gebouw van de senaat van Rome vermoord door senatoren die zich verzetten tegen zijn dictatoriale aspiraties. Over deze moordaanslag en de redenen ervoor bestaan veel historische bronnen, maar het gaat mij nu specifiek om de oorzaak en de manier van Caesars overlijden. Nadat het lichaam van Caesar door drie van zijn slaven vanaf de plaats van het delict was teruggebracht naar zijn woning, verrichtte Antistius aldaar een obductie op het lichaam van Caesar. Antistius stelde daarbij vast dat van de 23 aan Caesar toegebrachte steekverwondingen er slechts één dodelijk was geweest. Dat was de tweede, waarbij het mes dat tussen zijn ribben was gestoken een grote slagader had geperforeerd. Van zijn onderzoeksresultaten zou Antistius ten overstaan van het publiek verslag hebben gedaan op het Romeinse forum. Dat was in Rome het centrale plein, een voor de rechtspleging gebruikelijke locatie. Het Nederlandse woord ‘forensisch’ stamt af van het

Latijnse ‘forensis’, dat zich in het Nederlands als ‘van het forum’ laat vertalen.

Aan de hand van deze schets laat zich raden dat Antistius een onderlegde medicus moet zijn geweest. Maar wat is er nu werkelijk bekend over deze deskundige? Zoals gezegd wordt er in verscheidene moderne bronnen naar Antistius verwezen, maar bij naslag blijkt de gehele geschiedschrijving terug te voeren op slechts één antieke bron. Dat betreft het werk van een zekere Gaius Suetonius Tranquillus, kortweg Suetonius, die leefde tussen ongeveer het jaar 69 en het jaar 140 n.C. en die als hoofd van de afdeling keizerlijke correspondentie toegang had tot archieven uit die tijd. Suetonius schreef rond het jaar 120 n.C. zijn *De vita caesarum* (*Over het leven van de keizers*), waarvan het eerste hoofdstuk het leven van Julius Caesar behandelt. In paragraaf 82 valt te lezen: ‘*Nec in tot vulneribus, ut Antistius medicus existimabat, letale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat.*’ Vertaald luidt deze zin: ‘*Van alle wonden bleek er naar het oordeel van de medicus Antistius géén dodelijk, behalve die welke hij op de tweede plaats in de borst had opgelopen.*’ Op deze ene zin blijkt alle geschiedschrijving over het verslag van Antistius te zijn gebaseerd. De beschrijving in de eerste alinea van dit voorwoord, moet dus vooral het resultaat van (veel) overgeschreven speculatie zijn.

Bij nader inzien blijkt dus dat er over Antistius maar zeer weinig bekend is. Dit roept over zijn rol als (eerste) gerechtelijk deskundige de nodige vragen op. Ik noem er enkele. Hoe en door wie is Antistius benaderd om op te treden als gerechtelijk deskundige? Waarom is Antistius benaderd en waarop is het oordeel over zijn deskundigheid gebaseerd? Had Antistius ervaring met het opstellen van gerechtelijke rapportage? Op welke wijze is hem de opdracht daartoe verstrekt? Is Antistius betaald voor zijn werkzaamheden, en zo ja, door wie en op welk moment? Bestonden

er in de klassieke oudheid (standaard)modellen voor zijn rapportage? Was er in de klassieke oudheid een gedragscode waaraan Antistius zich had te houden? Op welke wijze kon Antistius zijn onafhankelijkheid als deskundige waarborgen? Mocht Antistius contact opnemen met de advocaten van de senatoren die Caesar hadden vermoord? Hoe had Antistius zich kunnen opstellen en weren in geval van intimidatie van de zijde van deze senatoren? Mocht Antistius de hulp invoeren van andere deskundigen of moest hij het onderzoek geheel zelfstandig verrichten? Heeft Antistius zijn bevindingen gerapporteerd ten overstaan van de rechters of van partijen, en zo ja, (hoe) heeft hij zich daarop voorbereid? Hoe had Antistius gebruik kunnen maken van kunstmatige intelligentie bij het verrichten van zijn onderzoek en het opstellen van de rapportage?

Uiteraard is het wat kolderiek om deze vragen toe te snijden op een persoon die mogelijk alleen maar de lijfarts van Julius Caesar is geweest. Sinds de klassieke oudheid is er echter veel ervaring opgedaan met het gebruik van deskundigheid in de rechtspleging en zijn de inzichten daarover aanzienlijk voortgeschreden. Het is buitengewoon handig voor de rechtspraktijk wanneer deze ervaringen en inzichten op een heldere en toegankelijke wijze worden gebundeld en tijdig geactualiseerd. Dat van *Deskundig in de rechtspraktijk* inmiddels alweer de derde druk is verschenen, laat zien dat het boek op vakkundige wijze tegemoetkomt aan vragen die in de rechtspraktijk leven. Antistius zou er veel van hebben opgestoken.

Diederik Aben

advocaat-generaal in het parket bij de Hoge Raad

1 Inleiding

Dit boek is primair bedoeld als een handboek voor deskundigen, maar ook voor de diverse actoren die betrokken zijn bij een deskundigenonderzoek: advocaten en hun cliënten en rechters.

Wij willen partijen in een geschil waarin deskundigen zijn betrokken informeren over het werk van een gerechtelijk deskundige. Wanneer zij begrijpen wat de werkwijze en rol zijn van een deskundige, draagt dat bij aan begrip en acceptatie.

Voor advocaten bieden wij een bron van specifieke kennis over het deskundigenonderzoek en de uitvoering daarvan door de deskundige. Zij spelen – samen met hun cliënt – een rol in de keuze van een deskundige en zijn vaak degenen die vragen formuleren en voorstellen aan de rechter. Zij moeten de procedure van het deskundigenonderzoek en het deskundigenbericht zelf begrijpen en de gang van zaken kunnen uitleggen aan hun cliënten.

Ook voor rechters hopen wij met dit boek een nuttige bijdrage te leveren. Zij maken het benoemingsvonnis, interpreteren het deskundigenbericht en gebruiken de door de deskundigen gegeven antwoorden op de vragen in het vonnis of arrest.

Dit boek is voor zowel geregistreerde deskundigen als voor hen die dat willen worden. Het is te gebruiken als handleiding bij het doen van deskundigenonderzoek en het schrijven van het deskundigenbericht en geeft toelichting op de betreffende wetsartikelen en de Leidraad deskundigen in civiele zaken.

Voor iedereen die dit boek leest, hopen wij dat het bijdraagt aan zijn of haar kennis over de wijze waarop deskundigen omgaan met de aan hen verstrekte opdracht.

Er is naar gestreefd dit boek zowel leesbaar als geheel als per onderwerp te maken. De hoofdstukindeling volgt de chronologische volgorde van het kiezen van de persoon van de deskundige, de benoeming, via de uitvoering van het onderzoek tot en met het moment dat het definitieve deskundigenbericht gereed is en daarna als de deskundige al dan niet op zitting wordt gevraagd. Bent u op enig moment binnen een procedure in een bepaald stadium, dan kunt u het betreffende hoofdstuk raadplegen.

Overal waar in dit boek wordt verwezen naar 'hij' als deskundige kan ook 'zij' worden ingevuld.

Enkele afwijkende regimes in het bestuursrecht, strafrecht, ont-eigeningsrecht en de medische sector worden beschreven in de hoofdstukken 16 tot en met 19.

Wij bedanken onze gastauteurs Sascha Dalen Gilhuijs, Menno Dolman, Sam Schuite, Jacques Sluysmans, Floortje Stijnen, en Marieke Vlugter voor hun bijdrage.

Waarom deze herziene uitgave?

Per 1 januari 2025 is de Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht van kracht geworden. De wijzigingen in het bewijsrecht bieden civiele rechters nieuwe mogelijkheden om hun

werk effectiever en rechtvaardiger te doen. Door de introductie van nieuwe bewijsmiddelen, versterkte rechterlijke discretie, verplichte mediation en verbeterde bescherming van getuigen, kunnen rechters beter inspelen op de complexiteit van moderne juridische geschillen en rechtvaardige uitkomsten bevorderen. Deze hervormingen hebben ook gevolgen voor deskundigen.

De Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht biedt de rechter meer mogelijkheden om het bewijsrecht aan te passen aan de behoeften van de moderne samenleving, waarin digitale communicatie en technologie een steeds belangrijkere rol spelen. Het doel is om de rechtsgang te moderniseren en te verbeteren, zonder afbreuk te doen aan de waarborgen voor een eerlijke en onafhankelijke rechtspraak. Een van de belangrijkste veranderingen is dat de rechter nu meer vrijheid heeft om te bepalen wie hij als deskundige inschakelt en op welke manier hij gebruikmaakt van hun expertise. Dit kan betekenen dat de rechter zelf een deskundige kan aanwijzen, of dat hij partijen toestaat om hun eigen deskundigen te benoemen.

De artikelen in de wet die betrekking hebben op de gerechtelijk deskundige – en de partijdeskundige – zijn verplaatst, en zijn op enkele punten aangepast. Een belangrijke wijziging is dat de rechter is gehouden zowel de benoemde deskundige als de partijdeskundige te bevelen nadere toelichting of aanvulling te geven, voordat een (nieuwe) deskundige wordt benoemd. Reden genoeg voor partijdeskundigen om zoveel mogelijk de Leidraad deskundigen te volgen als het Model Deskundigenbericht te gebruiken.

In deze derde druk verwijzen we in de tekst alleen naar de artikelnummers die vanaf 1 januari 2025 geldend recht zijn. Achterin dit boek is een transitietabel opgenomen.

In deze derde druk wordt ook aandacht gegeven aan het gebruik van AI door deskundigen. Ook hebben wij gemeend dat een overzicht van de werkzaamheden van de deskundige in het strafproces hier een plaats verdient.

Wat is een deskundige?

De ‘deskundige’ is gedefinieerd als: (1) een persoon met kennis van zaken, expert; (2) persoon die is aangewezen om onderzoek te doen en inlichtingen te geven over een punt van geschil voor de beoordeling waarvan bijzondere kennis vereist is; (3) persoon die op grond van zijn opleiding, kennis, kunde en bevoegdheid op enig terrein, in staat is om de desbetreffende taken op zich te nemen.

Deze definities geven geen eenduidig handvat om een persoon als deskundige aan te merken. In het symposium van de stichting Landelijk Register van Gerechtelijke Deskundigen (LRGD) van 2015 heeft Rolf Hoving een definitie van een deskundige uitgewerkt: *‘Een deskundige is een persoon die op een specifiek kennisgebied een bepaald niveau van kennis en vaardigheden heeft. Dit kennisniveau moet (1) hoger zijn dan de kennis en vaardigheden van zijn publiek. En (2) genoeg zijn om de taak van een deskundige op adequate wijze te kunnen uitvoeren. Deze taak is het geven van informatie en advies aan het publiek.’*

Een andere definitie wordt gehanteerd door het European Expertise & Expert Institute (EEEI). Het EEEI¹ maakt een onderverdeling van ‘Judicial Experts’ in:

- **Technical Experts**, who put their scientific and technical knowledge on issues of fact at the court’s disposal.

¹ Bron: Guide to Good Practices in Civil Judicial Expertise in the European Union, bit.ly/3nCGNU5.

- **Expert Witnesses**, who provide opinions from their expertise in technical matters to clarify the parties' arguments.
- **Legal Experts** who can be consulted by the judge on specific issues regarding the rules, practices and rights applicable in foreign law, and more particularly on the law of a non-EU Member State.

Uitgangspunt van het EEEI is: 'The Expert's opinion is required when the judge, (...) is unable to take a balanced and detailed decision because he finds the available evidence to be inconclusive, or considers it necessary to have the Expert's opinion on technical issues.'

Daarmee komt de term 'Judicial Expert' het meest overeen met de Nederlandse benaming 'gerechtelijk deskundige'.

Met het benoemen van een deskundige geeft een rechter een deel van zijn autonomie op. Die wetenschap maakt dat op deskundigen de taak rust om deskundigenonderzoek uit te voeren volgens de regelen der kunst. Dit handboek draagt daaraan bij.

2 **Keuze van de persoon van de deskundige**

Samenvatting

Dit hoofdstuk behandelt de keuze van een deskundige, overwegingen die bij de keuze een rol spelen, de invloed van partijen op de keuze, het vinden van een geschikte deskundige, de procedure voor het uiteindelijk voorstellen van een deskundige en het contact van de rechtbank met een potentiële deskundige.

Inleiding

Een deskundigenbericht wordt opgesteld door een natuurlijk persoon; de gerechtelijk deskundige. Om goed onderbouwde antwoorden te krijgen op de door de rechter gestelde vragen is het belangrijk een gekwalificeerde deskundige te selecteren. Dit is een persoon met zowel relevante materiekennis als kennis van de procedure rondom het deskundigenbericht, relevante ervaring en voldoende achtergrond om in het geschil tussen partijen onafhankelijk en gedegen onderzoek te doen. Hij moet in staat zijn op basis daarvan een heldere en begrijpelijke redenering op te stellen en zodoende duidelijke antwoorden te presenteren. De keuze van een deskundige door rechtbank en partijen is dus belangrijk.

In een aantal rechtsgebieden wordt een instelling benoemd als deskundige, bijvoorbeeld de STAB Omgevingsrechtdeskundigen in het bestuursrecht (omgevingsrecht) of het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) binnen het strafrecht. Een door een instelling vervaardigd deskundigenbericht wordt overigens wel altijd door een of meer deskundigen ondertekend. Lees voor een

toelichting op het specifieke gebied van het bestuursrecht de bijdrage van Sascha Dalen Gilhuijs (Hoofdstuk 16 De deskundige in het bestuursrecht).

Wanneer beginnen?

Het kan voorkomen dat de keuze voor een deskundige, of de organisatie waarbij deze moet zijn aangesloten, al vastligt in een (eerdere) overeenkomst tussen partijen,¹ maar meestal moet een deskundige worden gezocht wanneer een deskundigenonderzoek aan de orde is.

Een rechterlijk college zal een deskundige benoemen wanneer de juridische beslissing afhangt van een oordeel over de onderliggende of betreffende technische materie, waarover de rechter zelf geen oordeel kan geven.²

Advies

Het is verstandig om vanaf het moment dat de rechter aangeeft dat hij overweegt een deskundige in te schakelen na te denken over de persoon van de deskundige. Zo kan een gemotiveerd voorstel worden gedaan. Het is daarbij verstandig om minimaal twee of drie verschillende personen voor te stellen.

Dit kan de rechter eigener beweging aangeven wanneer hij merkt of vaststelt dat partijen op technische gronden tegenover elkaar staan en de procedure daardoor stopt. Het kan ook zijn aangegeven door partijen zelf, bijvoorbeeld wanneer twee partijdeskundigenberichten een afwijkend oordeel hebben.

¹ Bijvoorbeeld wanneer de Stichting Geschillenoplossing Automatisering (SGOA) als geschillenbeslechter is aangewezen.

² Zie voor uitzonderingen daarop Hoofdstuk 3 Soorten deskundigenberichten.

Voor partijen en hun advocaat is het zaak om, vanaf het moment dat de rechter aangeeft dat hij overweegt een deskundige te benoemen, na te denken over de persoon of personen van de deskundige. In de civiele rechtspraak is het dan gebruikelijk dat de rechter aan partijen de vraag stelt of zij zich willen uitlaten over de persoon of personen van de deskundige. Een partij die dit op zijn beloop laat door zelf geen suggestie(s) te doen, of die niet gemotiveerd aangeeft waarom de door de tegenpartij voorgestelde deskundige niet voldoet, kan worden geconfronteerd met een deskundige in wie hij onvoldoende vertrouwen heeft. Aangezien tegen het benoemingsvonnis geen hogere voorziening openstaat, is het zaak dat partijen hun voorstel goed overdenken en motiveren.

Contact met en over de persoon van de deskundige

We gaan er in dit boek van uit dat de keuze voor een deskundige gebaseerd is op de registers voor deskundigen, zodat in elk geval een ter zake kundige deskundige wordt voorgesteld die ook kennis heeft van de procedure rondom het deskundigenonderzoek. Het komt voor dat een partij geen ervaring heeft met of kennis heeft van de voorgestelde deskundige(n). Om tot een afgewogen oordeel te komen of de voorgestelde deskundige voor de zaak voldoet, dienen partijen onderzoek te verrichten.

Onderzoek
naar
persoon
van de
deskundige

Onderzoek naar een persoon die als deskundige wordt voorgedragen, begint meestal op internet (registers, website van de deskundige, LinkedIn-profiel van de deskundige, eventuele referenties naar voorgaande zaken³ of een algemene internetzoekactie). Zo vormt men zich een beeld van de deskundige en zijn achtergrond, kennis en ervaring.

3 Deze informatie kan niet inhoudelijk beschikbaar zijn, aangezien de deskundige aan geheimhouding gebonden is. Mogelijk zijn er wel vonnissen of arresten beschikbaar waarin de betreffende deskundige is opgetreden.

Partijen en/of hun vertegenwoordigers wordt afgeraden zelf contact op te nemen met een als deskundige voor te dragen of voorgedragen persoon. Dit eenzijdige contact kan het voor de deskundige onmogelijk maken om daarna nog onafhankelijk onderzoek uit te voeren. Door het eenzijdig contact kan de schijn van beïnvloeding zijn of worden gewekt. Wat een partij of haar vertegenwoordiger wél kan doen, is een beoogde persoon vragen of hij vrij staat om in een bepaald geschil op te treden en of de materie tot zijn competentie behoort. Het is aan te raden om deze vragen per e-mailbericht te stellen of dit in een kort zakelijk telefoongesprek, dat daarna in een e-mailbericht wordt bevestigd, voor te leggen.

Denk daarbij aan vragen als:

- ‘Dit zijn de partijen in het geschil. Staat u vrij om hiervoor als door de rechter benoemde deskundige op te treden?’
- ‘Dit is het onderwerp van geschil. Behoort dit tot uw competentie?’
- ‘Heeft u op termijn x of y tijd om een benoeming te aanvaarden en de benodigde werkzaamheden tijdig te verrichten?’

Wanneer een partij of haar vertegenwoordiger in dit stadium van de procedure met de andere partij of haar vertegenwoordiger overlegt over de persoon van de deskundige om tot een gezamenlijke voordracht te komen, kan een e-mailbericht uiteraard in ‘cc’ aan de beoogde deskundige worden gestuurd. In het geval van een telefonische vraag bevestigt de advocaat het gesprek en de inhoud daarvan aan zijn confrère. De praktijk leert dat een gezamenlijke voordracht tot een snelle benoeming kan leiden, maar ook dan neemt de rechter in overweging of hij voldoende vertrouwen heeft in de kennis en kunde van de voorgestelde deskundige.

Niet ‘zomaar tegenvoorstel afwijzen’, maar onderzoek doen

Een door de tegenpartij als deskundige voorgestelde persoon is niet per definitie niet goed. Een vaak gehoorde redenering is: ‘Die is door de tegenpartij voorgedragen, dus per definitie niet onafhankelijk en dus wijzen we die af.’ Dit leidt er vaak toe dat de eerst voorgedragen persoon door de andere partij ook wordt afgewezen, in welk geval de rechtbank zelf een keuze maakt. In dat geval ligt de regie buiten partijen.

Onderzoek zelf ook de door de andere partij voorgedragen persoon. Wellicht heeft de tegenpartij een persoon gevonden met betere kwalificaties voor het betreffende onderzoek dan u zelf had gevonden. Misschien is het juist wel heel sterk voor de eigen positie om akkoord te gaan met de deskundige die door de andere partij is voorgesteld.

De
deskundige
deskundige

Dat die deskundige wel de juiste kwalificaties moet hebben, is evident. Een veel gehoorde kwalificatie in dit verband is ‘de deskundige deskundige’.

Voorbeeld

In een geschil overweegt de rechter een deskundige te benoemen en geeft hij partijen de gelegenheid zich uit te laten over de persoon van de deskundige. Een van de partijen reageert snel en stuurt de volgende dag als voorstel twee namen van deskundigen die bij het LRGD zijn geregistreerd, waarbij de partij een voorkeur aangeeft voor één van de twee op basis van de opgegeven kennis en kunde. De andere partij overweegt eerst zelf op zoek te gaan en een eigen voorstel te doen. Na overleg wordt echter besloten om het eens te zijn met de door de eerste partij voorgestelde deskundige. Op deze wijze was het vertrouwen van de eerste partij in de door haar voorgestelde deskundige zeer groot. Saillant detail is dat deze partij in het geschil uiteindelijk haar eisen afgewezen zag worden. Een beroep op de onkunde of de niet-onafhankelijkheid van de zelf voorgedragen deskundige kon deze partij in dit geval natuurlijk niet tegenwerpen.

Een deskundige moet kundig zijn op het juiste vakgebied. Dit toetst men door te controleren of de persoon lid is van de relevante beroepsorganisatie(s). Hier kan niet direct worden afgegaan op 'lid van organisatie X of Y'. Een beroepsorganisatie is een serieuze aangelegenheid. Een goede beroepsorganisatie kent:

- gedragsregels die de leden moeten onderschrijven;
- tuchtrecht waaraan de leden zich onderwerpen;
- een verplichting tot permanente educatie.

De deskundige moet bij voorkeur ervaring hebben in het doen van onderzoek in opdracht van de rechter. Zo moet hij, afhankelijk van het rechtsgebied of vakgebied waarin hij opereert, bekend zijn met bijvoorbeeld de Leidraad deskundigen in civiele zaken, de Gedragscode voor gerechtelijke deskundigen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken, de Leidraad medisch deskundigen in bestuursrechtelijke zaken, de Leidraad deskun-

digen in maritieme civiele zaken, de Gedragscode Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (NRGD) of de Gedragscode voor gerechtelijke deskundigen bij de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State.

Wie bepaalt welke deskundige het onderzoek gaat doen?

Welke
deskundige

In het geval dat door beide partijen dezelfde deskundige wordt voorgedragen, of de ene partij met de voordracht door de andere partij instemt, zal de rechter in de regel deze persoon ook als deskundige benoemen. De rechter zal wanneer hij om hem move-rende redenen voorbijgaat aan de keuze van de partijen, de benoeming van een andere deskundige moeten motiveren. Dit neemt niet weg dat de rechtspraak meer en meer objectieve crite-ria hanteert waarom een bepaalde persoon als ‘deskundige des-kundige’ kan worden gezien. Registratie in een erkend register is daar onderdeel van.

In het geval dat partijen het niet met elkaar eens zijn, beoordeelt de rechter de door elke partij voorgedragen persoon, de motiva-tie waarom die persoon geschikt zou zijn en de tegenwerpingen van de andere partij. Dan kunnen er twee dingen gebeuren:

- de rechter acht de motivatie goed, verwierpt de tegenwerpin-gen en benoemt die persoon toch;
- de rechter kan op basis van de aangedragen argumenten geen beslissing over de door partijen voorgedragen deskundigen nemen en benoemt zelf een deskundige.

In veel gevallen is een door de rechter benoemde deskundige een deskundige die bij de griffie bekend is; veelal betreft dit een des-kundige die bij het LRGD is geregistreerd.